

KOMÁROMI HARMINCZADOSOK DOLGA A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBAN.

Irta: DR. TAKÁTS SÁNDOR.

Régi szent királyaink idejében — írják a legrégebb urbáriumaink — Csicsó alatt a Duna partján nyárfák takarta magányos ház állott.¹⁾ A komáromi királyi vizivámos otthona volt ez. Itt álltak meg a Dunán fel- és levező hajók, hogy áruik után a szokásos vámot megfizessék. Komárom lakója, lett legyen cselédes úr avagy egyszerű polgár, nem sokat törődött a vámmal; neki Zsigmond király óta²⁾ szabad volt a Duna, semmiféle adót, vámot nem fizetett áruik után.

A Jagellók idejében kedvezőbb körülmények miatt Csicsó mellől Komáromba helyezték át a vámot. A régi vámház összedőlt; a Duna örvénye hatalmas zátonyt rakott elébe, s az egykor lármás, népes partot csak egy-két zsákmányra leső naszádos-sajka kereste még fel.

A Komáromba helyezett vám, bár az 1523—24.-i vámszabályzat³⁾ nem volt valami túl magas, békés időben 4—5 ezer rajnai forintot hozott egy-egy év alatt.⁴⁾

A mohácsi veszedelem után Ferdinánd hadai elfoglalták Komáromot. Az összelődözött város jó ideig nem tudta kiheverni e zavaros idők viszontagságait; a vár jövevény népének zsarnoki uralmával meg egyáltalán nem tudott kibékülni. Mennyire hanyatlott egy-két év alatt kereskedelme és áruforgalma, azt a vámjövedelem elég érthetően megmutatja. 1528-ban *Gortschacher* komáromi kapitány hivatalos kimutatása szerint a vám és átkelés 18 hó alatt csak 331 frt 15 krt hozott. Még ez az összeg is apadt évről-évre, úgyhogy az 1546.-i urbárium szerint a vám és átkelés már mitsem jövedelmezett.

¹⁾ Közös pénzügyminiszt. levéltárában: Raittung und respective Urbari de annis 1528—1529 Andre Gortschacher.

²⁾ Zsigmond privilegiuma 1411. Komárom város levéltárában.

³⁾ Hoffinanz 13633 fasc. II. Mátyás hivatkozik erre 1604. febr. 14.-én szólván a Dunán felállított négy vámbivatalról.

⁴⁾ Köz. pénz. levélt. Gortschacher volt komáromi kapitány számadása 1528—29. évről az urbáriumok közt.

A mostoha időközön kívül ennek oka részben az volt, hogy Ferdinánd Komárommal, s a nagykiterjedésű várbirtokkal eleinte vajmi keveset törődött. Alig hogy megszerezte, mindjárt el is adományozta. Csak miután már Esztergom a török kezébe jutott, ébredt a komáromi vár jelentőségének tudatára. Addig Esztergomot akarta azzá tenni, a mivé később Komáromot tette. Esztergomban állította fel a vám- és harminczadhivatalt s Nadler Kristófnak, az új harminczadosnak 1535-ben keményen meghagyta, hogy a rác és török területre szállított nagymennyiségű gabona és más árucikkek után kérlelhetlenül hajtsa be a harminczadot. Nem lesz ez újság a kereskedőkre nézve — ugymond — hisz *Lascano Tamás* esztergomi kapitány ugyanis szedte azt eddig is, csak hogy a maga hasznára.¹⁾ E rendeletet időről-időre megújítja, szigorítja, sőt egyszerre öt várost foszt meg harminczadkiváltságától.²⁾ De míg ezt teszi, s míg a harminczadosnak a legnagyobb éberséget és szigorúságot főleg Szapolyai híveivel szemben,³⁾ lelkére köti, addig kedveltjeinek nyakra-főre osztogatja a mentességet. 1535-ben Bakics Pálnak engedi meg, hogy 2000 ökröt hajtathasson harminczadmentesen, majd Katzianert hatalmazza föl, hogy a gabonáját szabadon vitethesse hajókon Budára. A bajor herceg 200 ökorra, a lundeni érsek 500 marhára, a lengyel király borkivitelre, Anna királyné ökor és lábas jószág hajtására,⁴⁾ Batthyány Orbán zabszállításra nyer mentességet.⁵⁾ Se hossza, se vége a királyi kegyesség ilyen nyilvánulásainak.

Az esztergomi harminczad azonban — mint a belőle kiutalványozott összegek bizonyítják — e kiváltságok daczára is gyarapodott. Sajnos, a város nemsokára török kézre került, s így dugába dőlt e hely fejlesztéséhez fűzött minden terv és remény. A harminczados fölszedte sátorfáját, a kifosztott lakosok meg Komáromban kerestek új otthont.

Míg ezek történtek, a komáromi várbirtok zsrját Katzianer és a Hartitsch-ok igyekeztek kiszedni. De csak igyekeztek, mert legjobb törekvésük daczára sem sikerült nekik. Kénytelenek voltak meggyőződni, hogy szunyognak csöbörrel nem lehet vérét venni. Katzianer még a vámmal is tett kísérletet. A Kis-Dunát, melynek egyharmada a városé, a másik

1) U. ott. Denkbücher. I. kötet. 1535. ápr. 3. Bécs.

2) Denkbücher. 1539. ápr. 9. „Liberis civitatibus in Regno Hungariae exemptiones tricesimarum renuntiantur“. Szolnok, Kőszeg, Újvár, M. Szombat és Szombathely városok ezek.

3) Mert nem akartak seholy vámot és harminczadot fizetni. Denkbücher: Instructio trices. 1535.

4) Denkbücher. I. köt. Mindannyi 1538-ban, 1533-ban a gútaiak és naszvadiak is kapnak hasonló engedélyt.

5) U. ott 1539-ben.

a Szt.-András-templomé, a harmadik a váré volt, lefoglalta egészen, s igyekezett kihasználni.¹⁾ De mivel se ő, se a Hartitsch-ok nem mentek semmire, a várbirtok visszakerült Ferdinánd kezére.

Mikor ez történt, Komáromban és Győrött két jól rendezett vám működött. Mindakettőt *Salm Miklós* állította föl, s ő huzta a belőlük befolyó hasznot is. Ferdinánd a várbirtokkal együtt ezeket is szerette volna megszerezni. Egyezkedni kezdett tehát Salm-mal, s rövid idő múlva békés uton övé lön a két vám.²⁾ 1548 december 7-én már arra kéri az alsó-ausztriai kamarát, hogy gondoskodjék alkalmas egyénről, a ki az Ausztriából és Magyarországból török területre szállított áruk után Komáromnál a vámot szedje.³⁾

Sejteni lehetett előre, hogy akkor, midőn nyakra-főre állították a harminczadokat és vámokat, Komárom sem fogja sorsát elkerülni. A magyar kamara számára kiadott „instructiók” — így már az 1528-i is — élénken hangoztatják a régi jövedelmező vámok és harminczadok visszaállításának szükségességét.⁴⁾ Sőt szólnak a halászatból származó, de elmaradt királyi jövedelmekről is, ami persze első sorban Komáromra vonatkozott. Nem csoda hát, ha Ferdinánd megragadta a kínálkozó alkalmat s a régi vámot visszaállította. Ugy a várbirtokot, mint a vámot az alsó-ausztriai kamara alá helyezte. Eszerint a győri, magyaróvári, kismartoni, soproni stb. uradalmakkal együtt a komáromi is az osztrák kamara alá került.

Az alsó-ausztriai kamara a hatalma alatt lévő magyar területek harminczadait és vámjait a magyaróvári főharminczados alá rendelte. E hivatalt különös gonddal ápolgatták. Meg is érdemelte, mert igen jól fizetett. Évi bevétele a XVI. század másik felében a 80 ezer forintot is felülmulta.⁵⁾ Sajnos, a jövedelmet nem az ország javára fordították. Utalványoztak abból boldog boldogtalannak mindenféle czélra. Udvari szolgák, orvosok, osztrák kamarai hivatalnokok fizetésüket vagy nyugdíjukat nem egyszer húzták innét. Sőt Magdolna főherczegnő Rudolf parancsára 1583-tól fogva 7500 frtnyi évjáradékát szintén innét kapta.⁶⁾

1) Az 1546-i urbarium említi ezt.

2) Denkbücher. Maut zu Raab und Komorn.

3) Ferdinand an die N. Ö. Kammer. Denkbücher I. köt.

4) Instructio Camerae Regni Hungariae. In arce Strigoniensi 8. die mensis Januarii anni 1528. Hungarica 1560. évi fasc. Ugyanigy az 1533. jul. 27-én kiadott „Instructio” u. ott.

5) Negyedévi kimutatásai hiányosan a Hung. fasc.-ban. Rendesen 80—90000 frtra rúgott az évi bevétel; ebbe természetesen bele vannak számítva a főkharminczadok bevételei is. 1588-ban a bevétel 88.785 frt volt.

6) 1583. évi Denkbücher.

A magyaróvári főharminczad és az alája tartozó fiókharminczadok teendőit, hatáskörét és tarifáját egész csomó királyi rendelet szabályozta. Ezek közül fontosabb a Mosner János óvári főharminczados számára 1535 febr. 1-én kiadott utasítás, mely még csak két fiókharminczadot említ föl, a sopronit és az erndorfot.¹⁾ Ilyen az 1539 jan. 1-én kiadott rendelet-csomó Stettner Zsigmond óvári főharminczados számára,²⁾ aztán a valamennyi között legterjedelmesebb „*New Dreisigist Ordnung*“ (1545. Prága) és az ezzel egy időben megjelent „*Änderung des Vectigals und Dreisigist Staigerung zu Altenburg*“.³⁾ Ezek minden forgalomban levő árunak vámját tüzetesen meghatározzák.

Mivel ez esztendőben négyféle harminczad volt az országban: a pozsonyi kamarai, a szlavoniai, az alsó-ausztriai, illetve magyaróvári és a sepesi kamarai, s mivel mindannyinak más-más utasítása volt, Ferdinánd 1545. febr. 1-én a harminczad és a vám szedésében bizonyos egyenlőség behozatalát rendelte el. E czélból új utasítást adott ki, s új harminczadok felállítását rendelte el.⁴⁾ Együttal a pozsonyi harminczadról is intézkedik. Ezt sok más jövedelem-forrással együtt Mária özvegy királyné bírta. A magyar kamara kimutatása szerint ő a pozsonyi harminczadból 1527-től 1544-ig legalább 134.000 frtot vett be,⁵⁾ még pedig törvénytelenül; mert a jövedelem nem őt illette. Ferdinánd most úgy intézkedett, hogy a marha darabja után szedett 1 forintnyi harminczadból 20 dénárt magának tartson meg, 80-at pedig Máriának engedjen át.

Alig hogy az új harminczadszabályzatot alkalmazni kezdték, 1546 márczius utolsó napján ismét új szabályzat jelent meg, még pedig kettő is egyszerre.⁶⁾ A múlt évi vámtariffa szerint 1 ökörtől és lótól 1 frt, 1 kanczától 80 kr., 1 üszőtől 50 kr., egyéves borjutól 10 kr., 100 báránytól 1 frt, egy jó disznótól 50 kr. volt a harminczad. Most ezeket és az egyéb áruk után járó díjakat kétszeresére emelték fel!

Ez az emelés kissé szokatlan volt; mert hisz a két héttel (márcz. 18.) előbb megjelent „*Limitatio nova vectigalium et tricesimarum in regno nostro Hungariae et Slavoniae*“ még semmiféle emelésről sem tud; s

1) Denkbücher I. köt.

2) U. ott. Fölötte érdekes az *Instructio tricesimae Tirnaviensis 1535.*, mely főleg a marhakereskedéssel foglalkozik.

3) Denkbücher 1545. máj. 22. és 23.

4) U. ott. A trencsénit, véglesit, szakolczait, turdossinit, verbóit és az új-pozsonyit. A rendelet végén van a „*Limitatio nova vectigalium et tricesimarum*“.

5) *Hungarica fasc. a jelzett évből.* A kamara ezt is hozzáteszi a kimutatáshoz: „*variis modis indebite perceptit*“.

6) Az egyik a „*New Dreisigist Ordnung*“, a másik a „*Bevelch an die Dreisiger in Windischland desgleichen an die zu Altenburg*“.

a fentebbi márczius végén megjelent szabályzatok is csak a szlavóniai és a magyaróvári harminczadokra szólottak.

Ezek az új intézkedések sem hozták meg a kívánt eredményt. 1549-ben tehát öt új rendelettel igyekeztek a hibákat pótolni. Ezek közül az első (márcz. 15.) a magyar kamarának szólt. Ferdinánd azzal a kellemetlen kijelentéssel kezdi sorait, hogy miután a kamara a harminczadok tervezett reformálását már ismeri,¹⁾ mellékeli az alsó-ausztriai kamara számára kiadott új szabályzatot. Ez lesz a minta, amely szerint a magyar kamara a saját harminczadait reformálja!²⁾ Együttal kijelenti, hogy a magyar igazgatás alatt lévő legnagyobb magyar harminczadot, a *pozsonyit*, kiveszi a magyar kamara kezéből s az *alsó-ausztriai alá* rendeli!

Két héttel e rendelet kiadása után, április 1.-én újabb utasítás jelent meg.³⁾ Ez már kizárólag a visszaélések megszüntetésével foglalkozik és a hitelesített vámczédulák (scheda) használatának kötelezettségét elrendeli.

Hogy eme utasításoknak még nagyobb foganatja legyen, április 2-án a harminczadok főfelügyelője (Thomas Franciscus) is külön utasítást⁴⁾ és 5 lóra tartáspénzt kapott. Azonkívül megjelent a „Limitatio nova vectigalis super exactione tricesimali“. Ez utóbbi körülbelül egy negyedével alábbszállítja a harminczadadót. A bika, ökör, ló, kancza, üsző után ezentul 1 frt 50 kr.-t, a tehén után 1 frt 20 kr.-t, két borjú után 8 kr.-t, 100 birka vagy keeske után 6 frtot szedtek. Ugyanily arányban szállt alább a többi áruk harminczada is.

Mindeme szigorú utasításoknak alig volt valami foganatjuk. A rosszul fizetett harminczadosok a kereskedőkkel összejátszottak; a nemesek meg kiváltságaikat használták arra, hogy annak védelme alatt kereskedést üzzenek.

Midőn 1555-ben a harminczadosok megjelentek Pozsonyban, Desewffy János közülök sokat azonnal elzárattott. Visszaéléseik és hiányos

1) Hungarica fasc. 14335. Pozsonyban tartott összejövetelük alkalmával beszélték meg. Itt hozták e fontos határozatot is: „si quis ultra ea, quae ad domus et familiae suae sustentationem satis sunt, negociationem exercent eo casu nemo liber esse censetur, verum quilibet pro victualium tricesimam exsolvere tenetur“. Ezzel ütötték el az 1548. évi törv. 55. cikkét: „quod trigesimae ac teloniae a nobilibus exigi non debeant.“

2) Cupimus enim et volumus omnino, ut omnes tricesimae nostrae eodem ordine modo et ratione administrantur.

3) Instructio tricesimatoribus et contrascribis per loca exactionis, tricesimarum constitutis data. Posonio. Hungarica, 14335. fasc.

4) U. ott. Instructio Domini superintendentis tricesimarum.

számadásaik miatt történt ez.¹⁾ Hozzátartozóik kifizették ugyan a hiányt, de ők maguk egyhamar nem szabadultak ki. Bár ez az elzáratás intő példa lehetett volna a harminczadosok számára, azért csak folytatták családjaikat, s így a bevétel évről-évre fogyott. Ferdinánd végre is biztosokat küldött ki a harminczadosok megvizsgálására. A kiküldött bizottság 1560 szeptember havában adta be egy vaskos könyvet kitevő jelentését. Világos, de egyuttal elszomorító képét adja ez a magyar harminczadosok gazdálkodásának. Ezer és ezer marhát hajtottak ki évenként — írja a bizottság — a harminczadosok tudtával, harminczad fizetése nélkül. Nagybányáról egyszerre 10000 frt áru ezüstöt csempészttek ki. Hamisították a harminczadczédulákat, sőt a pecséteket is; összejátszottak a kereskedőkkel; nagy hátrálékokat mutattak ki, holott a bevételt jó kamatra kiadták. A vizsgálat elől egyik-másik harminczados megszökött, ezt tették a bűnös nagykereskedők is, mint Mezey Ferencz, Baráthy Ágoston, Somodi Lőrincz, Holi Máthé, Isaszeghi Máté stb.

A magyar kamara e vizsgálat után azt ajánlotta a királynak, hogy adasson a harminczadosoknak tisztos fizetést, de a mostaniakat, valamint az ellenőröket is egytől-egyig csapja el; az elfogottakat pedig tartsa börtönben. A harminczados-pecséteket ezentúl szigoruan őrizték, végül a magyar kamara és az óvári uradalom harminczadosainak ezentúl egy és ugyanazaz utasításuk legyen.²⁾

Még mielőtt e fölterjesztésre válasz érkezett volna, a kamara az országgyűlés rendeihez is nyújtott be fölterjesztést.³⁾ Míg amabban a harminczadosok visszaéléseit ostromozta, ebben a magyar kereskedelem szabadsága mellett szállt sikra. Leplezetlenül feltárja azokat az égbekiáltó igazságtalanságokat, miknek a kereskedők vannak kitéve a katonaság és egyes főurak részéről. A katonák sokszor minden áruiktól megfosztják a szegény embereket, ütik, verik, sőt meg is ölik őket. Egyes főurak meg, mint Báthory András, Perneszy Farkas stb. többet vesznek tőlük, mind a harminczadosok. Emiatt sok kereskedő már végső nyomorban sinylődik, mások pedig felhagytak az üzérkedéssel; a kik pedig még kereskednek, elkerülik ő felsége határait, s a legnagyobb vakmerőséggel török területre igyekeznek, mert ott nagyobb biztonságban vannak. A kamara „az isten igazságosságára és a köz-

¹⁾ U. ott. márcz. 9. Miksa jelentése Ferdinándhoz és Ferdinánd május 1.-én a magy. kamarához.

²⁾ U. ott. *Relatio commissariorum ad perlustrationem tricesimarum delegatorum mense Sept. 1560.*

³⁾ 14346. fascic. „*Opinio Camerae Hungaricae circa negotia in praesenti diaeta statibus et ordinibus regni Hungariae per ser. maiestatem. regiam proponenda humiliter censet.*“

jóra.¹⁾ való tekintetből kéri“ a rendeket, állítsák vissza a magyar kereskedés szabadságát.

E kettős felterjesztés távolról sem hozta meg a kívánt eredményt. Néhány czikornyás szavú rendelet a már oly sokszor hangoztatott visszaéléseket újra elsorolja; egy-két zsarnok főurat kellő óvatossággal megintenek, hogy más tisztibe ne ártsák magukat — aztán ment minden a régi uton. A hatalom tovább is az igazság székiben ülven, a szegény kereskedők megbúsulva kéreshették a maguk igazságát! De hát hogy is lehetett volna mélyebbre ható reformokra gondolni e mostoha időkben?

Érdemes megemlitenünk, hogy, bár a kamara sürgette a reformokat, az 1561. aug. 16-án kiadott „New Instruction der Kammer in Hungern“²⁾ mégis azzal áll elő, hogyha netán valami reformra volna szükség, informálják ő felségét. Ugyanazon királyi rendelet Mikulics Mátét bizta meg a harminczadok megvizsgálásával és a marhakereskedők csalásainak lehető meggátlásával.

Alig hogy Mikulics megkezdhette működését 1561 szept. 4.-én a magyar kamara már újabb királyi rendeletet kapott a harminczadosok dolgában.³⁾ Ebben már némi ujitásokkal is találkozunk. Így a többi közt a király elrendeli a *rendszeres könyvvezetést*. Minden harminczados kettős lakattal ellátott szekrényt kap, s ennek egyik kulcsa nála van, a másik az ellenőrnél. A szekrényt persze csak együtt nyithatják ki. Meghagyja továbbá a király, hogy a harminczadosok a czédulákon az összes árukat részletesen osztályozzák, s hogy a kereskedőknek ne igen hitelezzenek.

Mindezek a rendeletek, aztán a gyakori felülvizsgálás, meg a hátrálékos harminczadosok elzáratása kétségtelenül javítottak a helyzeten, de a főurak, várkapitányok s katonák zaklatásai a kereskedőkkel szemben továbbra is napirenden maradtak.

I.

Míg a magyar kamarai és a magyaróvári harminczadokat ilyen módon igyekeztek rendbehozni, azalatt, egészen csöndesen, a komáromi vámhivatal is megkezdte működését. Miután a vám Salm kezéről Ferdinánd

¹⁾ U. ott. „Primo quidem propter deum et eius iustitiam, deinde propter bonum commune“ etc.

²⁾ Köz. pénz. m. levélt. 14347. fasc. 19., 20. és 21. pont. Itt van először szó a harminczadok esetleges áthelyezéséről alkalmasabb helyekre.

³⁾ U. ott. „Instructio Camerae nostrae Hungaricae consiliariis data super tricesimae administratione.“

tulajdonába ment át, a király kinevezte az első fölesküdt vámost. Így hitták őt, mivel kezdetben csak a vámjövédelmet és a révbért (átkelési díjakat) kezelte; harminczadot nem szedett, hanem csupán ellenőrizte a harminczad-czédulákat.¹⁾ A század másik felében azonban már harminczadot isszedett s a pénzt felsőbb utasításra az óvári főharminczadba szolgáltatatta. Közvetlen főnöke a komáromi várgróf volt, akinek minden héten elszámolt a jövedelemmel. A komáromi vámok alantasai voltak a bogyai és az ekecsi vámszedők. Ezeknek a befolyó pénz számára egy-egy perselyt adott s azokat a várgróf jelenlétében minden félévben felnyitotta. A kereskedőknek, akik a megszabott vámot kifizették, az alsó-ausztriai kamara adta *vámleveket* (Passbrief) állította ki. Hogy az átkelésből télen is legyen révjövédlem, fagyáskor és jégzajláskor fel kellett töretnie a jeget. Természetes, hogy ez részben védelmi szempontból történt; 1555-től fogva a vámos minden utasításában befoglaltatik a jégfeltörés kötelezettsége. E nehéz munkában segítségére voltak a komáromi s a szomszéd ispánságok jobbágyai. A várban e célra elegendő számú „*jegelő vashorog*“ és „*jegelő fejsze*“ volt. Ha a folyók befagyását emberi erővel nem lehetett megakadályozni, a kompotat Komárom lakói vontatták a partra. Ennek fejében az átkelési díjnak csak felét fizették.²⁾

Ami magát a vámot illeti, az időről-időre változott, de mindig megegyezett az alsó-ausztriai vizivámmal. A legrégebb vámlista, mely reánk maradt 1576-ból való; de ez is csak egy régebbinek az átirása.³⁾ E nagyterjedelmű könyvben megtalálhatjuk az összes forgalomban levő árukat s az azoktól szedett vámot. Mutatványul álljon itt belőle egy-néhány. Egy ökör után a vám ha szárazon hajtották 1 denár volt, 100 birka után 10 d., egy ló után 1 d., 100 disznó után 20 d., 1 borjú után $\frac{1}{2}$ d. Ha a szállítás vizen történt, akkor a vámon kívül még az átkelési pénzt is meg kellett fizetni. A vizen a szállítás kétféleképen történt; vagy a komphoz kötötték az állatokat s úgy usztatták át, vagy pedig magán a kompon vitték a túlsó partra. Az usztatás feleannyiba került, mint a kompon való szállítás. Egy darab marha után az usztatási díj (Schwembgeld) 2 denár volt, a kompon átszállítás díja pedig 4 denár; 100 birka usztatása 10 denárba, kompon

1) Instructiójában főleg arra figyelmeztették őt, hogy a Bécsből, Pozsonyból és Nagyszombatból jövő kereskedőkre, illetve azok harminczadczéduláira vigyázzon.

2) Az egyes urbariumok szerint 1527-től fogva.

3) Instructiones című fasc. a köz. p. m. levélt.-ban „Instruction und Ordnung, welchermaßen unsere Mauth zu Komorn durch ietzigen und künftigen Mautner sambt dem Urfargefell daselbst gehandelt und verricht werden soll“ 1576. júl. 20.

való átszállítása pedig 20 denárba került. Az átszállítási és úsztatási díj fele a révészlegényeket illette.

Mivel a vámszabályzat szerint Komáromnál a kereskedőknek összes áruit átvizsgálták, akár oda hozták, akár tovább vitték, ki kellett rakodniok. Ezen a czimen aztán a révjogot (Steegrecht) is megfizették velük. A vám az egyes áruk után gyakran változott. Az 1576-i szabályzat szerint egy hördő bor után 8 dénár volt a vám, malvázia vagy aszu után 10 d., egy csöbör pálinka után 8 d., egy csöbör sör után 1 d., egy mázsa vitriol után 5 d., egy mázsa velencei szappan után 20 d., egy mázsa kéneső után 40 d., egy mázsa mandola után 10 d., egy mázsa füge után 10 d., egy mázsa mazsola után 10 d., egy tok vagy viza után 5 d., minden font fűszer után 1 d. Legnagyobb vám a prémekre volt vetve. Egy czobolyprémért 60 d., farkasprémért 30, hermelinért 16, rókamálért 10 dénár vámot kellett fizetni. A vámszabályzat rengeteg mennyiségű szövetfajt sorol fel; ezek vámja egészen 50 denárig változott; a közönségesnek végje után 20—30 dénár volt a vám.¹⁾

Hogy eme vámszabályzat, még a vámos részére kiadott rendeletek kellő eredménnyel járjanak, Ferdinánd még a várkapitányt, a várgrófort és az ellenőrt is ellátta kellő utasításokkal.²⁾ Ezek szerint a komáromi vámos szigorú ellenőrzés alatt állott, de a mikor szükség volt rá, fegyveres támogatásban is részesült.

Ferdinánd azonban mégis csatlakozott a komáromi vámhoz fűzött reményében. Régi jövedelmezőségét s virágzását bizony nem egyhamar nyerte vissza. Az első években alig hozott annyit, amennyi a vámos fizetésére tellett. Az alsó-ausztriai kamarához beterjesztett számadások szerint például 1552-ben az egész évi jövedelem csak 80 frt 88 kr. volt. Ez az összeg azonban, a háborús éveket leszámítván, évről évre növekedett, úgy hogy 1581-ben már 3126 frt 9 kr-ra rugott.³⁾ Tekintvén azonban, a

¹⁾ Egy mázsa kápri után a vám 4 dénár volt, 1 mázsa vörösréz után 10 d., 1 mázsa viasz u. 12 d., 1 mázsa kén után 5 d., 1 mázsa rizs u. 4 d., 1 mázsa só u. 7 d., 1 mázsa borostyánlevél u. 4 d., 1 mázsa szalonna u. 11 $\frac{1}{2}$ d., közönséges sajt u. 2 d., safrány u. 20 d., skarlát szövet darabja u. 50 d. stb. Arany és ezüst értékeknél minden forint után 5 d. volt a vám.

²⁾ Instructiones című fasc. a köz. p. m. levélt.-ban.

³⁾ Hirsch, Tatzger és Kranöder várgrófok számadásai a köz. p. m. levélt.-ban. Ezek szerint a vámjövedelem 1553-ban 308 frt, 1554-ben 368 frt, 1555-ben 661 frt 38 d., 1558-ban 192 frt 5 d., 1559-ben 202 frt 36 d., 1560-ban 162 frt 55 d., 1562-ben 226 frt 49 d., 1567-ben 634 frt 15 d., 1568-ban 248 frt 9 d., 1569-ben 1580 frt 12 $\frac{1}{4}$ d., 1570-ben 960 frt 19 $\frac{1}{2}$ d., 1571-ben 1434 frt 33 $\frac{1}{4}$ d., 1572-ben 1152 frt 8 d., 1573-ban 939 frt 30 d., 1576-ban 833 frt 55 d., 1578-ban öt hó alatt 994 frt volt.

vám folytonos emelését, aztán az önkényesen behozott révjogból befolyó jövedelmet, még ez utóbbi összeg is kicsinynek látszik a mohácsi vész előtti időkéhez képest.

A vámjövedelem apadásának okát mégis korántsem szabad Komárom kereskedésének hanyatlásában keresnünk. Komárom lakói még a XVI. században is igen élénk kereskedést űztek, ami annál csodálatosabb, mivel akkor már tisztán magyarok voltak. Üzérkedésre hajló szellemük átcsapott a várnépre, s főleg a naszádosokra. Ez utóbbiak a városban letelepedett ráczokkal együtt oly hővvel űzték a kereskedést, hogy a legügyesebb polgári kereskedőkön is túl tettek. Ferdinánd nemcsak megengedte nekik a kereskedést, hanem még a vám és harminczad fizetése alól is felmentette.¹⁾ Mivel azonban a vajdák és naszádosok rendre űzték a csempészetet, s hallatlan erőszakoskodásokat vittek végbe, Ferdinánd a magyar kamara révén tárgyalt velük, nem volnának-e hajlandók bizonyos pénzüsszegért kereskedelmi kiváltságaikról lemondani?²⁾ Sikerült-e az egyezés vagy sem, nem tudjuk, de annyi bizonyos, hogy Ferdinánd a vám és harminczad megfizetésére kötelezte őket és 1552 márcz. 28-án bormérésüket is eltiltotta. A tiltó rendelet nem sokat használt, 1561. jun. 19-én jelenti a várgróf, hogy a naszádosoknak eszük ágában sincs a vámfizetés. A következő évben, aztán meg 1563. márcz. 11-én újabb rendeletekkel igyekeztek a kereskedő naszádosokat fizetésre bírni. Ezeknek sem volt fogatjuk.

Naszádosokon és várnépen kívül a magasabb katonai méltóságok sem vetették meg a kereskedésből befolyó jövedelmet. Így Benigno Ferencz, a várépítés felügyelője, minden idejét komáromi kereskedelmi vállalatainak szentelte mindaddig, míg azt Ferdinánd külön pátensben (1555. jan. 20.) meg nem tiltotta.³⁾ Paxy János várparancsnok és Sforzia vicekapitány kereskedőkkel szintén összeköttetésben voltak, s a jogtalanul kiadott vámlevelek (Passbrief) révén jelentékeny jövedelemre tettek szert.

A hadi emberek azonban nemcsak kereskedtek, hanem zsarolták is a kereskedőket. Komárom városa már 1551-ben keservesen panaszkodott a hadi nép türhetetlen zsarolásai miatt. Minden áru után — írják a királynak — a vevőtől is, meg az eladótól is pénzt követelnek.

1) Denkbücher. 1549. márcz. 15.-én kiadott rendeletében a magyar kamarához „ut de rebus et mercibus ipsorum ubique in Hungaria a solutione tricesimarum ac tributi liberi et immunes essent“.

2) U. ott.

3) Hungarica fasc. 14340. Köz. p. m. levélt.-ban.

Ők szabják meg a kereskedelmi cikkek árát, s kiméretlen eljárásukkal elüldözik innét a kereskedőket.

Ferdinánd 1552 márcz. 28-án szigorú parancsot küldött ez ügyben a komáromi vámosnak.¹⁾ Kijelentette, hogy ő felmentette a komáromiakat a vámtól, s így ne merészeljen se ő, se más a saját szükségletükre behozott áruk után vámot szedni.

Ugyanezen napon hasonló rendeletet kapott a várkapitány is. Sajnos, egyiknek sem volt meg a kívánt foganatja. Két évre rá már maga a vámos panaszolja be a katonaságot az alsó-ausztriai kamara előtt; a kamara viszont decz. 10.-én a királynak megírja, hogy Paxy várkapitánynyal, Benigno-val és Sforzia-val semmire se lehet menni. A katonák ütik-verik a révészeket, ha nem viszik őket át azonnal; a kompon levő kereskedőket elüzik, jószágaikat kihányják, s maguk egy fillért se fizetnek semmiért.²⁾ A sérelmeket még a jelentés után sem orvosolták. Látszik ez Gall Ádámnak és Huefnagel Zsigmondnak 1555 márcz. 7-én beterjesztett jelentéséből.³⁾ A nevezetteket a király küldötte Komáromba a vár megvizsgálására. Felterjesztésükben elmondják, hogy a naszádosok mindig a törökök közt vannak, velük czimborálnak és kereskednek. Amit két fillérért vesznek, azt Komáromban négyért adják el. A szegény nép tehát drágán jut mindenhez. Oly drágaság van Komáromban — írják — hogy a közönséges katona zsoldjából meg nem élhet.

Hogy a katonaság miként bánt a kereskedőkkel, s mily módon apasztotta a vámos bevételeit, arra egészen leplezetlenül megfelel a várgróf 1571-ben, mikor az új vámszabályzatot behozták a magyaróvári főharminczad alá tartozó vám- és harminczadhivatalok számára. Tatzger volt ekkor a várgróf, a kit a komáromiak csak németnek neveztek, s ki sok más társával együtt megmagyarosodván, Komáromban felvette a Németh nevet. *Huszonkét* éve szolgál már Komáromban — írja a királynak — s e hosszú idő alatt napról-napra látta, miként nyírbálják, kurtitják ő felsége jövedelmét. A várparancsnok előtt minden kereskedőnek meg kell jelennie. Ha a kivetett 6—10 dénárt lefizeti s kellő ajándékot ad, úgy pecsétet kap, s tovább mehet, a merre akar. Ily módon a vámos a kereskedőktől semmit sem kap. Ha a felajánlott ajándékkal a várkapitány nincs megelégedve, kijelenti, hogy ma vagy holnap nem eresztheti őket tovább. Erre a kereskedők, nehogy a hajduk,

¹⁾ Denkbücher, közp. p. m. levélt.-ban: Befehl des Königs Ferdinand an den Mautner zu Komorn.

²⁾ Hungarica fasc. 1554. év.

³⁾ U. ott.

rácok vagy törökök fölfedezték őket, kénytelenek nagyobb ajándékkal előállni. Eközben egy hadnagy vagy kapitány néhány tolmácssal és katonával a kereskedő hajójára megy s ott minden össze-vissza forgattat, s mindenből sápot követel magának. A jó példát látván, a többi katona is követeli a maga részét. Utoljára is a szegény kereskedő kocscikra rakatja áruit s a veszedelmesebb szárazföldi utat választja, hogy meg-megszabaduljon a türhetlen zsarolástól. „Ez — úgymond — nemcsak felséged vámjának megkurtítása, hanem egyuttal a szegény kereskedők romlása is! . . . Nincs senki, ki engem és a vámost hivatalos kötelességeink teljesítésében támogatna.“¹⁾

Még ennél is keményebb vádakkal illeti a katonaságot a magyar kamara 1560-ban az országgyűlés rendeihez terjesztett véleményadásában.²⁾ Szerinte a katonák nemcsak kifosztják, de meg is ölik a kereskedőket, szóval *ezek teszik tönkre Magyarország kereskedelmét!* Ilyen első sorban *Komárom*, aztán Győr, Csesznek és Ajnácskő hadi népe!

Katonák zsarolásai mellett egyes élelmes főurak is apasztották a komáromi vám jövedelmét. Báthory András az *eperjesi* (Csallóközben) gázlónál és *Tallósnál* állított fel vámot, s a marhakereskedőket mind arra terelte. Salm ugyanigy tett *Vámosfalunál*, Csallóközben meg az esztergomi érsek. *Almás*on, hol azelőtt a komáromi vámnak volt fiókja, Warany Mátvás emelt vámsorompót. Egyszerre tehát öt oldalról is romlással fenyegették a komáromi vámot. A dolog megvizsgálására a király Prandorfer Tamás pozsonyi főharminczadost küldte Komáromba. Ennek jelentése alapján 1562 jan. 22-én mind az ötöt megszüntette a király, s erről *Görltzer Wenzel* komáromi vámost értesítette.³⁾

A vám csekély jövedelmezőségének egyik legsarkalatosabb oka a tömérdek kiváltság volt. Komárom lakói vám- és harminczadmentesek voltak, s ezt a kiváltságot igen sok nem komáromi is kihasználta; sőt a komáromi kereskedők ezen a czimen idegen kereskedők áruit is szállították. Nem fizetett vámot Komáromnál: Győr, Óvár, Halas, Pozsony, Somorja, Nagyszombat, Szakolcza, Kassa, Eperjes, Trencsén, Rima-Szombat és Maros város polgársága. Ezenkívül az esztergomi érsekség összes javai vámentesek voltak. Tulajdonképen tehát csak a hódoltsági, a török és a külföldi kereskedőktől lehetett a vámot megvenni.

¹⁾ U. ott. 1571. jún. 1.

²⁾ U. ott. 14346 fasc. „Opinio Camerae Hungaricae circa negotia, quae in praesenti diaeta statibus et ordinibus regni Hungariae per ser. maiestatem reg. proponenda humiliter censet“.

³⁾ U. ott. Hungarica 14347. fasc.-ban.

Baj volt az is, hogy Komárom körül volt véve jól jövedelmező harminczadokkal, s így a városi harminczad, melyet a XVI. század második felében már szintén szedett a vámos, eleinte alig hozott valamit. Ennek oka részben az volt, hogy Komárom — főleg a török hódoltság nagyobb kiterjeszkedése után — kívül esett a marhahajtási vonalakon. Már pedig vámnak és harminczadnak csak ott volt valamire való jövedelme, *ahol sok marhát hajtottak át*. A tiszai és dunántuli részekről Morva- és Lengyelország felé menő marhakereskedők, meg az Ausztriába vonulók is elkerülték. Így megtakarították a vámot s az átkelési díjakat. Csak a dunáninneri vidékekről Szlavónia és Olaszország felé törekvő marhakereskedők mentek át olykor Komáromon. Így 1552-ben csupán vámentesen 1500 marhát usztattak át a Dunán, 1554-ben meg 1936 után fizettek vámot.¹⁾

A komáromi vám és harminczad jövedelme nem is ebből, hanem más kereskedelmi cikkekből származott. Épp azért nem is volt annyi változásnak, hirtelen csökkenésnek vagy apadásnak kitéve. Lassan, de állandóan növekedett. A kereskedés Buda és Bécs közt folyt. Bécsbe mézet, kevés marhát, gabnát, nagy mennyiségű halat szállítottak hajóikon, onnét pedig iparcikkekkel, fűszerekkel, vászonneműekkel meg rakodva tértek vissza. Áruik egy részét Komáromba, nagyobb részét török területre vitték. Saját, készítményeiket rendszeren az esztergomi, budai és fehérvári városokra vitték, honnét nyers bőroket, szőnyeget, keleti szöveteket hoztak vissza. Talpakon faneműeket is szállítottak Budára. Bort Mosony- és Sopronmegyében vásároltak, s a magyaróvári Duna-ágon hozták le. A török béke idején nem akadályozta a kereskedést; nem egyszer fel is szólította a komáromiakat, hogy jöjjenek el a vásárokra, s biztosította őket, hogy semmi bántódásuk nem lesz.²⁾ Viszont a török kereskedők is eljöttek Komáromba. Így 1553-ban Weli hatvani bég 1500 mérő búzát küldött a komáromi vásárra, de midőn emberei javában árulták a gabnát, letelt a fegyverszünet, s Tarnóczy András kapitány lefoglalta két hajójukat és 600 frt értékű jószágukat. A hatvani bégnek csak egy hajót és 400 frtot hagytak.³⁾ Ilyen esetektől eltekintvén, Komárom városa a török kereskedőket szívesen látta, s a részükről emelt követeléseket a komáromi kereskedőkön pártatlanul behajtotta.⁴⁾

1) Prandorfer Tamás várgróf számadása az 1552. évről.

2) 1589-ben Memy bég írja Pálffy Miklós komáromi főkapitánynak, hogy Komáromból bátran jöhetnek a párkányi vásárra. Akinek egy marháját elveszik, tizet ad helyette. Tört. Tár 1881. 692. l.

3) Magy. Tört. Eml. IV. 32. .

4) Komárom város levélt. ban a jegyzőkönyvek több ily esetet örökítettek meg.

II.

Láttuk, hogy a martalócz törökök, a leselkedő hajduk s a kóborló ráczok részéről fenyegető veszedelemtől eltekintve is, mennyi gátló akadály állotta a kereskedelem fejlődésének és szabadságának útját. S az idők folyamán vajmi kevés történt a bajok komoly orvoslására. Annál több a harminczadok és vámok jövedelmezőségének lehető fokozására. Ez természetesen csak a vámok emelésével, a kiváltságok megszüntetésével vagy legalább megszorításával történhetett. A komáromi vám és a harminczad multjában mindegyikkel elég gyakran találkozunk. A várgrófot, a vámost és az ellenört folyton nógatják, folyton ösztökélik, igyekezzenek ő fölsége jövedelmét szaporítani. S a jó emberek megtették, a mit megtehettek. Komárom városa már 1550-ben keservesen panaszkodik a király előtt, hogy a vámos ősrégi s Ferdinánd részéről 1548 decz. 4-én¹⁾ megerősített kiváltságaik daczára vámmal terheli őket. A város a következő években megújítja panaszát. Ferdinándnak 1552 márcz. 28-i rendelete²⁾ nem szüntette meg a további panaszokat. E rendeletek, ugyanis nem a századok óta élvezett teljes vámmentességet biztosították részükre, hanem csak annyit engedtek meg, hogy komáromiak a saját szükségleteikre behozott áruk után ne fizessenek vámot.

1560-ban már ismét panaszkodnak a vámosra. Azelőtt — írja a bíró — még az átkelési díjak fizetésétől is mentesek voltak a lakók, most még az ujonnan behozott révjogért is fizetniök kell! Ferdinánd 1560 nov. 7-én válaszol a komáromiak kérvényére, még pedig a bécsi kamarának. A válasz szerint a lakókat nem szabad a révjog fizetésével terhelni.³⁾

Görlitzer Venzel, komáromi vámos a nagyszombati kereskedőkön is megvette a vámot. De ezeknek teljes vámmentességét — noha folyton, terhelt hajókkal mentek a török területre — a király továbbra is fentartotta.⁴⁾

A komáromiak látván, hogy kiváltságaikkal, kérvényeikkel nem sokra mennek, segítettek magukon úgy, ahogy tudtak. Jó pénzért a várkapitány szívesen adott nekik utlevelet, tehát őt keresték fel, s megszerezvén tőle a kívánt írást, rá sem hederitettek a vámosra. Sokan

1) Komárom város levélt.-ban Ferdinánd privilegiuma.

2) Denkbücher, köz. p. m. levélt.-ban.

3) U. ott.

4) U. ott.

azonban még ezt az eljárást is költségesnek találván, csalárd uton igyekeztek a vám és harminczad fizetésétől megszabadulni. Viharos időben, zivataros, sötét éjjeleken minden nehézség nélkül elsurrantak. Komárom mellett, s török területre érvén, a vámos és a katonaság üldözésétől nem kellett többé tartaniok. Milyen furfanggal és cselekkel hajóznak a komáromi kereskedők török területre — írja Ferdinánd a bécsi kamarának — eléggé ismeretes előttetek! ¹⁾

Ügyességük daczára többször megesett, hogy a vámos megtudta távozásukat. S mikor török árukkal megrakodva tértek vissza, jól megédzsmálta portékájukat. Igy járt Isák János komáromi kereskedő 1554-ben. Mikor ő kigyelme visszajött a törököktől, *Postler Sebestyén* vámos a meg nem fizetett vám fejében elszedte drága asztalszőnyegeit, takaróit és török ruhaneműit. Az alsó-ausztriai kamara ez eset alkalmával keményen kikelt a komáromi kereskedők ellen. A komáromi polgároknak — írja ő felségének — joguk van Bécsből és máshonnét az árukat vámmentesen szállítani török területre. Nagy kára van ebből a kamarának; mert a város mindenféle kétes és becstelen embernek megadja a polgárjogot, s ezek derűre-borura élnek vissza e kiváltságokkal. Ő felségén kívül Paxy János és Sforzia várkapitányok is adnak menlevelet, s a szegény vámos azt se tudja, melyikkel bocsássa utnak a kereskedőket. ²⁾

Postler Sebestyén vámos is hozzászól a dologhoz. A komáromiak — ugymond — egyenkint vagy nagyobb társaságokban kiváltságaikra támaszkodva Bécsből és másunnét nagy tömegben szállítják az árukat török területre. Visszajövet a török áruk után a révjogon kívül semmit sem akarnak fizetni. Roppant kára van ebből a kamarának.

Elmondja aztán, hogy Isák János a következő árukat vitte Budára: nagy mennyiségű prémet, rókahátat, szöveteket, 150 darab karasiát, 580 *magyar kalpagot*, nürnbergi vásznat, 600 kést, 12 vég kölni vásznat, négy hordó pléht stb.

A király meghallgatván a panaszokat 1555. jan 20-án pátenstlevelet adott ki ez ügyben. Hogy a sok csalást és csempészetet — ugymond — melyet a komáromiak üznek, megszüntesse, elhatározta, hogy a komáromiak csak a Miksa és az alsó-ausztriai kamara által kiállított utlevéllel mehetnek ezentúl török területre. Ha ilyet nem váltanak, meg kell őket állítani és keményen megbüntetni. ³⁾

E szigorú rendeletnek alig volt foganatja. A komáromiak nemesak folytatták előbbi szokásaikat, hanem még tiltott árukkal is kereskedtek.

1) U. ott 1555. febr. 8.

2) Köz. p. min. levélt. Hungarica ez évi fasc.-ban. 1555. január 28.-án.

3) U. ott.

Igy *Kádas Márton* nagykereskedő hajóval szállította a törököknek a hadi felszereléseket. 1554-ben azonban megcsípték, s összes áruit elvették. A 352 frtra becsült fegyvereket a király Paxy János várkapitánynak engedte át.¹⁾

A királyi tilalom daczára a naszádosok is kereskedtek, s mint a vágróf jelenti, nagy hajóikon meg talpakon fát is szállítanak a Dunán lefelé. Ezt a komáromi polgárok is megtették, így *Farkas Benedek* fatereskedő 1554-ben két nagy hajó zsindelyt, karót és faszerszámot vitt Budára. A király még a vám alól is felmentette.²⁾

1555. febr. 8-án Ferdinánd ismét pátenlevelet adott ki a komáromi kereskedők ügyében, a kik fufangjukkal kijátszanak minden óvó intézkedést! Bécsben — írja a király — hitelbe veszik az árut, s egyenest török területre szöknek vele. Gondoskodni kell, hogy Komáromból vagy másunnét egyetlen kereskedő se szállithasson árukat török területre.³⁾ Csak külön királyi engedély alapján szabad ezt megtenni.

Ugy látszik ezen újabb rendelet sem sokat használt. 1559-ben ugyanis a vágróf Tatzger (Németh) János a Dunán és a Vágon a törökökkel üzőtt kereskedés teljes betiltását kérte ő felségétől.⁴⁾ Ez ugyan nem történik meg, de azt elrendelik, hogy Komáromban mindenki köteles az árukat a továbbszállítás előtt kirakni s megvizsgáltatni. A tiltott árukat elkobozzák. Különben a vám és harminczad megfizetése után bárki tovább mehet.⁵⁾

Mivel ezek a rendeletek sok félreértésre adtak okot, s mivel ezek miatt sok kereskedő elkerülte Komáromot, 1559 nov. 6-án kihírdették, hogy a kereskedők ismét szabadon mehetnek Komáromba.⁶⁾

A vámos, hogy a kereskedők távolmaradásával okozott kárt helyrehozza, ismét a komáromiakat kezdte sanyargatni. Vámot szedett a lakóktól még a saját szükségleteikre behozott áruk után is. Hangyás Ambrus bíró és Nagy István vajda mivel tiltakozásuk mit sem használt, keményen összetűztek a vámossal.⁷⁾ A rövidebbet azonban ők huzták.

Miksa nagyon keveselvén a vámok és harminczadok jövedelmét,

1) Denkbücher u. ott.

2) Hungarica fasc. 1554. jul. 4.

3) Országos levéltár: Benignae Resolutiones Regiae. „Ne ex Comaron aliundeque Turcis mercator aliquas res deferre possit, provideatur“.

4) Denkbücher. 1559. okt. 16.

5) U. ott az alsó-ausztriai kamara rendelete 1560. júl. 30.

6) Orsz. levélt. Ben. Resolutiones „Comaromium liber transitus cum mercibus quaeastoribus admissus.“

7) Komárom panaszaire érkezett válaszbán. 1560. Denkbücher.

1571 jun. 8. és 14-én új és jelentékenyen felemelt vámtarifát adott ki a magyaróvári főharminczad és fiókjai számára. Ezt természetesen a komáromi vámos (*Hans Puechpinter*) is megkapta. Az új szabályzat szerint a harminczad egy marha után 1 frt 50 kr., egy üsző után 1 frt 20 kr., egy ló után 1 frt 50 kr., tehén után 1 frt 20 kr. volt. A gabnanemüeknél minden forint érték után 5 d., egy kocsi dió után 1 frt, a viza mázsája után 25 d., a szegfűszeg és szerecsendió mázsája után 5 frt, egy hordó malvázia bor után 3 frt, 40 rőf selyem után 3 frt.¹⁾

Az új harminczadszabályzat életbeléptetésével egyidőben a komáromi vámos külön rendeletet is kapott. E szerint a pozsonyi, vagyis a magyar kamara alá tartozó harminczad hivatalba egy fillért sem szabad beszolgáltatnia; ami a harminczadból befoly, azt az óvári fő-, vagy a győri fiókharminczadba kell fizetnie.²⁾ Nem valami nagy összeg volt ez, 1570-ben például az utolsó negyedév bevétele mindössze csak 74 frt 53 dénár-ra rugott!

Ugyancsak akkor (1572 máj. 9-én) hívták fel a figyelmét arra, hogy még mindig vannak kereskedők Komáromban, a kik fegyvereket szállítanak török területre. Szigoruan ügyeljen az ilyenekre — mondja a rendelet — s ha kell, a katonaság támogatását is vegye igénybe.³⁾ Puechpinter János nem igen felelhetett meg e kívánalmaknak; őt ugyanis súlyos betegség kötötte az ágyához, s ez a betegség 1573-ban meg is ölte. Utóda Schaur György lett.⁴⁾ Ennek már annyira meggyült a baja a fizetni nem akaró sátoros kereskedőkkel, a naszádosokkal s az esztergomi érsek alattvalóival, hogy biztosok kiküldését s új vám-szabályzatot kért.

A biztosok meg is jöttek Komáromba, s megvizsgálván a vám- és harminczad hivatalt, a tapasztalatakról terjedelmes jelentést küldtek az alsó-ausztriai kamarához.⁵⁾ Ennek a jelentésnek eredménye az 1576. év júl. 20-án kiadott „Instruction und Ordnung, welchemassen unsere Mautt zu Komorn sambt dem Urfargefell daselbst gehandelt und ver-richt werden soll“. Az utasításhoz mellékelték a nagyterjedelmű vám-szabályzatot is, mely kisebb-nagyobb változással a következő században is érvényben volt.

1) *Hungarica* fasc. 1571. évről. A vectigal rengeteg mennyiségű vásznat sorol fel; selyemárút 58 félet különböztet meg.

2) *Denkbücher*. 1572. júl. 30.

3) U. ott.

4) 1573. márcz. 10. Kinevezése az *Instructiones* című fasciculusban.

5) *Lichtenstein*, *Beck*, *Braun* *Erasmus* és *Meissinger* voltak a biztosok. A részükre 1574. júl. 24-én kiadott *instructio* u. ott.

Ezt az új szabályzatot *Sigmundits Péter*, az új vámos léptette életbe;¹⁾ mert Schaur Györgynek ő lett utóda. Bár ő mellé már ellenőrt is neveztek ki ifj. Hundert János személyében,²⁾ s bár kérelmére 1583-ban vámházat is építettek,³⁾ még sem tudta a kívánt eredményt felmutatni. Sok baja volt az erőszakoskodó katonákkal, meg a ravasz komáromi kereskedőkkel, a kik a csempészetet oly merészen üzték, hogy még a törökök részére való fegyverszállítástól sem rettentek vissza. Hiába intette őt erre a körülményre a kamara, hiába rendelte el a komáromiak szabadalmainak nyílt megsértésével, hogy minden odahozott áru után meg kell venni a vámot és harminczadot, csak maradtak a régi állapotok. 1583. év januárius hó 7-én a bécsi kamara maga bevallja, hogy a rendeletek mit sem használnak, s a kamara kára napról-napra növekszik. Meghagyja tehát, hogy annak, ki a harminczadot és a vámot nem fizeti meg, áruit kell elvenni. Majdnem ilyen formán jártak Alegreto de Alegretis és Benedict Saracca — nyilván olasz származású — komáromi kereskedők, akik török árukat szállítottak a városba.⁴⁾

A temérdek kellemetlenséget végre is megunta Sigmundits vámos és harminczados s hivataláról önként leköszönt. Utóda *Hans Hundert* lesz, az ellenőri tisztet pedig Vetterl Kristóffal és Glöckler Mátyással, az alsó-ausztriai kamara regisztrátorairaival töltik be.⁵⁾ Történt pedig ez akkor, mikor Pálffy Miklós a komáromi várbirtok bérloje kérve kérte a vám és a harminczad bérbeadását. De mivel amugy is eléggé zsarolta a szegény lakosságot, 1590-ben már a várbirtok bérletét is fölmondták neki.⁶⁾

Az új harminczados és az ellenőrök már jelentékenyen tudták növelni a vám és harminczad bevételét. Ami annálinkább dicséretre méltó, mivel a kereskedők és harminczadosok visszaélései még mindég napirenden voltak. Így 1580-ban oly nagy csalásokat és czédula-hamisításokat fődöztek fel, hogy több harminczadost majdnem kintpadra vontak.⁷⁾ S bár súlyosan bünhődtek, a visszaélések még sem szüntek

1) Instructiones című fasc.-ban. Több pályázó közül azért nevezték ki őt, mivel jól beszélt a magyar és latin nyelvet. Kinevezése 1576. márcz. 24.-én történt.

2) Terjedelmes instructiója ugyanott. 1579. Fizetése kezdetben havi 8, később 10 frt volt.

3) Denkbücher: Erbauung eines Mauthaus zu Komorn.

4) Orsz. levélt. Ben. Resolutiones 1583. jan. 7.

5) Köz. pénz. m. levélt. Denkbücher 1583. nov. 30.

6) U. ott. Hungarica fasc. 1590. aug. 7. Ernő főherczeg az alsó-ausztriai kamarához. Igen élesen kiemeli Pálffy könyörtelenségét a szegény néppel szemben.

7) Nemzeti Muzeum kéziratára, Fol. Lat. 893.

meg. 1590-ben Rudolf már ismét panaszkodik a rengeteg sok család és csempészés miatt.¹⁾

A vám- és harminczad-jövedelem növelésének céljából 1590-ben a bécsi kamarai, illetve a magyaróvári főharminczad területén, s így Komáromban is a bor harminczadát mind a kivitel, mind a behozatalnál 12 magyar fillérrel fölemelték. Aztán betiltották az Erdélyből való olesó só szállítását Komáromba s 1589-ben *sókamarát* állítanak fel ugyanitt, a hol csakis ausztriai sőt árulták.²⁾ Ugyanigy nyitottak utat az ausztriai boroknak a Csallóközbe.

E sok rendeletnek és a harminczados igyekezetének eredményét azonban folyton kockáztatta a török háború. 1594-ben elpusztult Komárom. A harminczados, Hundert János és az ellenőr Pergl 1585 márcz. 8-án terjedelmes jelentésben számolnak be arról a pusztításról, a mit a török a komáromi várbirtok területén vitt végbe.³⁾ A viszonyok a későbbi években sem változtak. Mivel a komáromi hadi nép a hol csak lehetett, kirabolta a török kereskedőket a törökök is hasonlóan cselekedtek. A kereskedés tehát nagy veszéllyel járt. De azért még mindig akadtak, kik a török területeket fölkeresték. A kereskedők nagyobb része azonban a nyugoti vidékek felé törekedett, s bár 1604-ben Ausztriában tetemesen felemelték a dunai vámot,⁴⁾ a komáromiak egészen Regensburgig felmentek. Ugy látszik a vámmal és harminczaddal itt sem tudnak megbarátkozni. Erre mutat a királynak 1602-ben, decz. 11-én kiadott rendelete, melyben a magyaróvári főharminczadost figyelmezteti, mennyi bort, gabonát, mézet, bőrt és égett bort szállítanak ki a kereskedők az örökös tartományokba a vám és harminczad ki-játszásával.⁵⁾

E rendeletnél nagyobb veszedelem volt a komáromiakra a királynak 1604-i pátenslevele, melyben a marhakivitel megakadályozása céljából a bécsi élelmezési főfelügyelőnek és társainak *elővásárlási* engedélyt adott az összes magyar városok vásárain.⁶⁾ Mivel ezidőben már több nagykereskedő volt Komáromban,⁷⁾ a kik nemcsak Bécsbe, hanem

1) Nemzeti Múzeum kéziratára, Fol. Lat. 893. Pozsony 1590. márcz. 15. „Instructio fideli nostro egr. Val. Duch.“

2) Orsz. levélt. Ben. Resolutiones 1588. dec. 9. és 1589.

3) Közös p. m. levélt. Hungarica ez évi fasc.-ban.

4) U. ott. Hoffinanz 13633 fasc.-ban. Valószínű, hogy ezt a „vámfölemelést“ Komáromba is behozták.

5) Hoffinanz 13634 fasc.

6) Hoffinanz 13636 fasc. 1604 aug. 31-én.

7) Pesthy János, Mendöhl, Tolnay István, Todorosz stb.

Nürnbergbe is nagy számmal szállították a marhát, e rendelet miatt szállítási kötelezettségüknek nem tudtak megfelelni.¹⁾

De magára a harminczadbevételre is jelentékeny hatással volt az elővásárlási jog adományozása. 1604. év végén már maga a király is panaszkodik a harminczad-jövedelmek apadása miatt. Pedig a komáromi harminczados, *Pergl Dénes* annyira buzgólkodott, hogy még a nemeseket is megvámolta. Emiatt 1605 márcz. 17-én Komárommegye összes nemesei a királyhoz fordultak. Folyamodványukban elmondják, hogy a komáromi harminczados semmibe se veszi a régi szent királyoktól nyert kiváltságaikat; törvénytelen uton vámmal és harminczaddal terheli őket.²⁾

Pergl a nemesekkel szemben az 1604 febr. 18-án kiadott rendelettel védekezett. E rendelet szerint a nemesek, ha kereskedéssel foglalkoznak, kötelesek a vámot és harminczadot megfizetni.

Bocskay felkelése idején a bajok még inkább szaporodtak. A törökök az 1606-ban megindult békealkudozások daczára sok kárt okoztak a komáromi kereskedőknek. De a legnagyobb rabló — mondja a Mátyás főherceghez intézett jelentés — Horváth Tamás felvidéki várkapitány, „aki nem is Bocskaynak, hanem ő felségének szolgája”.³⁾ A törökök fosztogatásait bőven viszonzta a komáromi várórség. Ali basa 1606. júl. 19-én Mátyás főherceghez irt levelében egyebek közt ezt is írja: „de az felséged birodalma alatt való Csolnaky Balázs (komáromi vajda volt) az ü több lator pajtásával 16 ökrét elhajtották Kadija uramnak”.⁴⁾ Ugyanő aug. 7-én így ír a komáromiakhoz: „Ti a most megölt és kirabolt törököknek ruháit nyiltan áruljátok a komáromi piaczon”.⁵⁾ Egy héttel később pedig Habil effendi panaszkodik Althannak, hogy a szöveteket és zszindelyt szállító török kereskedőket Komáromban kirabolták és elfogták.⁶⁾

Amint a béke helyreállt, ismét megkezdődtek a régi állapotok. A komáromiak a bécsi és a török piacokat sűrűn látogatták; a török árukkal meg északi Magyarországot keresték fel. A csempészettől tekintve, ilyen utjokban olykor-olykor nem kis kellemetlenséggel kellett megküzdeniök. Így 1612-ben Tolnay István és Kecskés Benedek nagykereskedők 78 máglya mézet szállítottak Bécsbe, a hol máglyáját 14 frt

1) Komáromi városi levéltár. A jegyzőkönyvek több ily esetet örökítettek meg.

2) Köz. p. m. levélt. Hungarica 14427 fasc.

3) Geheimes Haus-, Hof- und Staatsarchiv: Turcica.

4) U. ott Ali basa levele.

5) U. ott.

6) Geheimes Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Turcica. Habil levele Althannhoz.

50 dénáron adták el. Ottani szokás szerint a „hütös mesterek“ a megvett máglyákat átfurták, s ekkor kisült, hogy 60 máglya fával és trágyával volt kitömve. Csupán egy máglyában hatvan darab fát találtak. A szegény kereskedők, kik a vidéken vették a mézet, 350 frtnyi kárt szenvedtek, azonkívül hogy hirükben s nevükben meggyaláztattak. „Sőt — mondják ők maguk — még nemcsak mi, de meg ez hirös, néves városnak is gyalázatjára esett ez, mivelhogy az hire nagy volt, hogy komáromi emberek és Komáromból hoztak ilyen rut és nem tiszta mézet, kit életünkért fel nem vettünk volna; mert csak Isten oltalmazta fejünket is, hogy el nem veszítettük mind marhástul“. ¹⁾

Ugy látszik nemcsak ők, hanem mások is rontották a komáromi kereskedők hirnevét; mert 1614-ben a király a komáromi, győri, pozsonyi és soproni harminczadosokat újra megint a marhakereskedés körül tapasztalt visszaélések miatt, s meghagyja nekik, hogy a harminczadot kérlelhetlenül hajtsák be. ²⁾ Egy évvel később (1615 okt. 16.) megkorlátozza s részben eltiltja a magyar bor bevitelét Ausztriába, Morvába és Sziléziába. A tilalom alól csak Sopront, Rusztot és Szeleskutat veszi ki, a magánosoknak és községeknek adott régebbi privilegiumokat érvénytelennek nyilvánítván.

E rendeletek természetesen a komáromiakat is sujtották. Szerencsére a bornak elég jó kelendősége volt Komáromban is, és így nem kellett félniök, hogy nyakukon marad. Különben részben rá is szolgáltak a tilalmakra; mert a csempészetet sűrűn üzték. Ezek miatt a galgóczi harminczadossal meg is gyült a bajuk. A város azonban védelmébe vette elesipett polgárait, s a harminczadost följelentette. ³⁾ Mivelhogy ennek semmi eredményét sem tapasztalhatta, 1617-ben *Márthon Szabó Pál* bíró magához a harminczadoshoz irt a csávába került Szalay Mihály marhakereskedőnek és társainak érdekében. „Kérjük kegyelmedet — írja — hogy az megsértett szegény embereket, az mennyiben igazságok kívánja, ne hagyja kigyelmed“. ⁴⁾

A Bethlen-féle felkeléskor, bár Komárom is hozzácsatlakozott, a törökök ismét több komáromi kereskedőt kifosztottak s megöltek. ⁵⁾ Így járt a többi között a derék és tisztos *Kozma István* nagykeres-

1) Komárom városi levélt.-ban, ez évi jegyzőkönyvben.

2) Közp. p. m. levélt.-ban Hungarica.

3) Orsz. levélt.-ban kamarai levelezések 1615 márcz. 30.

4) U. ott.

5) Geheimes Haus-, Hof- und Staatsarchiv: Delli cinque commendanti mandato al Visier Mehmet Caracas Basa di Buda del mese d'ottobre 1619. Továbbá: Ch' imediscono grandemente li 'commerci'.

kedő, kinek szekereit, lovait és négyezer forint értékű áruját rabolták el törökök.¹⁾ Azonkívül a város is leégett, s a lakosok végtelen nyomorba jutottak.²⁾ Maga a vám- és a harminczadszedés is abbamaradt.

Mikor Bethlen hadai megjelentek Komárom előtt, a lakosság egy szívvel-lélekkel hozzája csatlakozott. Reiffenberg várparancsnok látván a dolgok fejlődését, *Egger Salamon* harminczadost a várba rendelte. Ez azonban nem engedelmeskedett, hanem a többi komáromival együtt felsapott kurucznak. A komáromiak azonban 1621 máj. elsején újra meghódoltak Ferdinándnak. *Egger Salamon* erre a hajdukkal Tatába távozott. Reiffenberg a rebellis harminczadost elcsapván, Chref ellenőrt nevezte ki helyébe. Ez a Chref saját bevallása szerint, alig tudott valamit magyarul, de „az átkozott ribillióban” sokat szenvedett a komáromiak részéről. Ez mindenesetre nagy érdeme volt, de azért még sem lett belőle harminczados. Az alsó-ausztriai kamara ugyanis nem tűrte, hogy Reiffenberg az ő hatáskörébe avatkozzék; keményen kikelt tehát ellene, s *Egger Salamont* csak azért is visszahelyezte hivatalába! Pedig a kamara szerint nyílt lázadása és 332 frtnyi hátraléka miatt megérdemelte volna a hivatalvesztést.

Egger tehát maradt. Hivataltársai, kik vele együtt Bethlenhez csatlakoztak, már nem voltak oly szerencsések. A szakolczai, sásvári, illavai, zsolnai, lévai, ujhelyi, galgóczi, bazini, szentjánosi, ujhelyi, trencséni, szempezi, nagyszombati stb. harminczadosok mind elvesztették hivatalukat.³⁾

1624-ben újabb panaszok merültek fel *Egger* ellen. A magyar kamara sohasem tudván feledni, hogy a legjelentékenyebb magyar harminczadók az alsó-ausztriai kamara alá tartoznak, a mikor csak alkalom kínálkozott, élesen kikelt az ott felmerült visszaélések ellen. Így tett 1624 júl. 3-án is. A királyhoz benyújtott jelentése szerint az osztrák kamarától függő harminczadosok hihetetlen hanyagsággal végzik teendőiket a kincstár nagy kárára. Megszokott dolog ez már náluk! A komáromi harminczados nem ad királyi vámlevelet, nem erősíteti meg ezt felsőbb hatóságával, nem részletezi az árukat. A minap is egy kereskedő két társzékér török áruval jött Nagyszombatba, pedig csak egy szekérről volt vámlevele. A kamara bizonyosságul mellékeli a harminczados törvénytelen vámleveleit. Az egyik így hangzik: „Paxy János von Tyrnau fuert ein Wagen allerley türkische Wahren, davon allhie den dreisigist bezahl. Actum Comorn den 24. Aprilis, Anno 1624.

1) U. ott.

2) Orsz. levélt. kamarai levelezések közt a város folyamodványa 1622-ből.

3) Köz. p. m. levélt. Hungarica 1621. és 1622. évi fasciculusaiban.

Salamon Egger.¹⁾ S ez a Paxy János a következő árukat hozta Komáromba: 30 pár karmazsin csizmát (54 tallér ért.), 34 szattyán-csizmát (24 tal. ért.), 30 vég abaposztót (75 tal. ért.), 120 abanadrágot (42 tal. ért.), 10 pár papucsot (10 tal. ért.), 100 szattyán erszényt (18 tal. ért.), 4 iszákot (4 tal. ért.), 4 rácz takarót (24 tal. ért.), 6 lőszórtakarót (4 tal. ért.), 1 selyemtakarót (10 tal. ért.), 40 csomag selyemzsinórt (20 tal. ért.), 10 pamutot, 8 abaköpönyeg (20 tal. ért.), 8 bagaziát (16 tal. ért.), 2 csomag sáfrányt (3 tal. ért.), 10 levarrt seban-t (15 tal. ért.), 1 csutorát (6 tal. ért.), 2 darab patyolatot (12 tal. ért.), 6 szőnyeget (36 tal. ért.), 30 csomó karmazsint, 10 asszonyi övet (8 tal. ért.), 204 csomag czérnát (13 tal. ért.), 10 pár gyermekcsizmát, 2 csomag női szövetet (7 tal. ért.), 1 darab gránátot, 14 nyeret (42 tal. ért.), lőszerszámokat (60 tal. ért.), 4 csomag selymet. Ezekért a harminczad fejében 26 tallért és 95 dénárt kellett volna fizetnie. Azonkívül a selyem, a gránát és a karmazsin adó alá esvén, ezekért külön 5 tallér és 30 dénár járt volna.¹⁾

A bepanaszolt Egger azzal vágta ki magát, hogy az árukat és a fizetett harminczadot rendszeresen beírta könyveibe. 1629-ben ismét bajba keveredett. Ezuttal 268 frt 29 d. miatt akarták őt elcsapni; de ez alkalommal is tisztázta magát, habár már többen pályáztak is hivatalára!

Ugylátszik a harminczadosság nem rossz hivatal volt ez időben. Bár fizetése csak 200 frt körül járt s hozzá még óvadékot és bizonyos vagyonosságot is követeltek tőle, volt elég pályázó minden helyre. Sőt még a 120 forinttal javadalmazott ellenőri hivatalt is szívesen elvállalták. Különösen kapósak voltak a nagy jövedelmű harminczadok. A kinevezést olykor bizonyos föltételekhez is kötötték. Így 1637-ben *Perger Illést*, az ismert történetírót oly feltétellel nevezték ki szakolczai harminczadosnak, hogy magyar történetírói munkásságát folytatni fogja.²⁾ Elengedhetlen föltétel volt a magyar és latin nyelv tudása.

II.

A Bethlen-féle felkelések lecsillapulása után Komárom kereskedelme ismét virágzásnak indulván, a vám- és harminczad-bevétel évről-évre fokozódik. Van eset, hogy egyszerre 1000 frtot is utalványoznak a

¹⁾ U. ott.

²⁾ U. ott. „in lucubrationibus historiarum amalibusque rerum Ungaricarum conscribendis eo, quo iam dudum coepit servire et assiduitate pergere, et continuare teneatur“.

komáromi harminczadból; sőt 1653-ben 3000 frtot. Még a legrosszabban jövedelmező téli hónapokban is, mikor a marhahajtás teljesen szünetelt, elég tisztes bevétel volt. Így például 1646 okt. 1-től decz. 31-ig a bevétel 625 frt volt, holott a győri harminczad ugyanezen negyedév alatt csak 16 frt 41 krt hozott.

Ez a jövedelemfokozás részben *Khradl János Ernő* harminczados érdeme, aki 1632—1647-ig vezette a hivatalt Komáromban hiven és panasz nélkül.¹⁾ Utódát, *Etyeky Györgyöt* szintén magasztalják. Az ő idejében (1650) a harminczad hivatal új és tágas házat kapott.²⁾ Mindkét harminczadosnak dolgát nagyban elősegítette Komárom városa. Itt ugyanis 1630 óta szigorúan büntették, a ki idegen embert társul fogad maga mellé, vagy a ki idegen embernek jószágait szállítja és árulja „czégér alatt vagy czégér kívül“. Az ilyen személynek összes javait lefoglalták a város számára. Így bünhődött az is, aki saját vámlevelével idegenek jószágait szállította, „mivelhogy de privilegio vagyon az dolog és sok költséggel és fáradsággal köllétik oltalmazni“. E szerint maga a város is rajta volt, hogy idegenek ne élvezhessék többé a komáromi polgárok kiváltságait. Hogy a határozatot végre is hajtották, arra több esetet találunk a városi jegyzőkönyvekben. Így 1648-ban Magyar Szabó Mihályt, mivel a maga vámlevelével idegen kereskedők jószágait vámmentesen szállította, 200 forint büntetésre ítélték.³⁾

A míg a város tőle telhetőleg igyekezett a harminczados és vámos dolgát megkönnyíteni, addig a várparancsnok és a katonaság annyi igaztalanságot és erőszakosságot vitt végbe, hogy szinte csodálnunk kell, hogy akadtak még kereskedők, kik Komáromba jöttek.

A XVII. században a várparancsnokok a várbirtoknak zálogos urai lévén, a szegény lakókkal azt tették, ami nekik tetszett. A földhöz ragadt jobbágyoktól nem igen lévén mit elvenniök, a kereskedőket fosztogatták. Komárom mellett nem mehetett el senki az ő engedélyük nélkül, akár megfizette a vámot, akár nem. S ezt az engedélyt méreg drágán árulták! Nem csoda, ha a harminczados azt jelenti, hogy a várkapitánynak a kereskedelemből háromszor annyi a jövedelme, mint a királynak!

A megye, a város és a harminczados egymásután adják elő a sérelmeket, a kamara, a király és az országgyűlés előtt, de fáradozásuknak eredménye legjobb esetben csak egy-egy vizsgálat volt. S ennek megtörténte után ment minden a régi uton.

¹⁾ 1647-ben brucki harminczados lesz. Kinevezési okirata felsorolja érdemeit.

²⁾ Orsz. levélt. *Fassio perennalis Jacobi Gruebmueller super domo sua in oppido Comar. pro tric. in 1400 fl.*

³⁾ Komárom városi levéltár, a vár. jegyzőkönyvben. Magyar Szabó Mihály szegény ember lévén, csak 24 forintot vettek meg rajta.

A kereskedést űző rácok már 1629-ben azt irták, hogy a katonák sokkal rosszabbak a töröknél. „A töröktől — írják — semmi bántásunk nem volt, sőt kinek-kinek jó fizetése, állapotja volt . . . nagy becsületünk, praeeminenciánk és az polgársággal való birodalmunk volt.“¹⁾ Még keservesebben panaszkodnak a komáromi polgárok és az idegen kereskedők a katonaság részéről szenvedett igazságtalanságok miatt. A várparancsnokok, a vajdák s a rendes katonák úgy bántak a kereskedőkkel, mintha lopott jószágot szállítottak volna. Megdézsmálták áruikat úgy, hogy a hasznot tulajdonkép ők söpörték be. Az országgyűlések hoznak ugyan törvényeket a hatalmaskodások ellen, de azoknak semmi foganatjuk sem volt.²⁾ A várkapitányok pedig, ha a komáromiak panaszra mentek hozzájuk, rendesen úgy tettek, mint Reiffenberg ő excellenciája, aki a szegény lakókkal együtt alázatosan könyörgő városi bírót majd hogy meg nem ölette.

Hosszú idő kellett ahhoz, hogy a legfelsőbb helyen is belássák ez állapotok tarthatlanságát. A király rendeletére a XVII. század második felében két vizsgálatot tartottak a katonaság ellen. Az elsőt a győri káptalan végezte 1668-ban. Mindössze 34 tanut hallgattak Komárom-megye és város legkiválóbb polgárai közül. Ezek egybehangzó vallomása szerint a katonák minden személy után egy tallért, minden hajó után 40—50—60 tallért követelnek. Azelőtt a bőrökért semmit sem követeltek, most ezt is megadóztatják. A felhajtott marhák közül rendesen egyet-kettőt erővel elvesznek. Tíz hordó borért 8 tallért követelnek. A török területről jövő ember 6 tallért fizet a várkapitánynak, azonkívül egyet az öröknek és a tolmácsnak. Ha szép ökröket hajtanak fel, kiválasztják a legjobbakat, s az 50 tallér értékűért 30-at adnak. Egy bárka halból 100-at kiválasztanak a főkapitány, 25-öt a viczekapitány számára. 500 frt ára halból 40 frt értékűt és egy nagy vizát visznek el. A török kereskedőktől minden dolog után kétszer annyit vesznek. Ezenkívül még — vallja a 34. tanu — ütök-verik a kereskedőket.³⁾

Egy másik ilyen vizsgálat a Puchaim János várkapitány korában (1649—1650) és a későbbi időben szokásossá vált követeléseket derítette ki. A tanuk vallomása szerint azelőtt, ha a rácok egy s két öreg hajó portékával, avagy tiz-tizenkét szekérrel jöttek, 3 tallért fizettek. Mostan

1) Orsz. levélt. kamarai levelezések.

2) Lásd erre az 1556. Art. 37. 1609., 1618. Art. 6., 1622. Art. 54, aztán az 1635. és 1638. országgyűlések határozatait. Hogy ezek egyikének sem volt foganatja, mutatja az 1659. Art. 24., mely arról szól, hogy a várórség elragadja a piacra vitt árukat, kivágatja az erdőket, lekaszáltatja a szénát, adóval terheli a lakókat, vámokat szed rajtuk stb. stb.

3) Orsz. Lev. Kam. lev.

azonban ¹⁾ minden személytől, akár gazda, akár szolga hét-hét tallért vesznek, azonkívül a kereskedő-kompániától egy-egy skarlát szőnyeget, véggel patyolatot, csizmákat, karmasint, keszkenőket „és csak Isten tudja, mit nem kívánnak!” Azelőtt, ha valamely hajó portékával alájött, minden öreg hordó és láda jószágától egy aranyat vettek, most pedig egy hajó után, még ha két hordó van is csak rajt, 40—60 tallért követelnek s négy nap is visszatartják s úgy taksálják, a hogy nekik tetszik. Régente a strázsamesterek nem voltak jelen az áruvizsgálatnál, most ott vannak, s addig a harminczadost oda sem eresztik, míg ők a maguk részét meg nem vették. Marhától azelőtt semmit sem kívántak, most „a főka(-falka)marha közül valamelyet szeretnek, egy és két pár ökröt is kiválasztanak“ s annyit adnak értük, a mennyit akarnak. Azelőtt a száraz vagy a „szivattolt“ hal százából kettőt vettek, most ha például a harminczados 15—16 forintot vesz, a várban 30—40 frt értékűt követelnek.

Ilyenek lévén az állapotok, elképzelhetjük a szegény kereskedők sorsát. Pedig hát ép ez időben a harminczadosok oly kérlelhetlen és éber emberek voltak, hogy vajmi nehéz volt előlük valamit elrejtteni. Aztán holmi visszaélésektől sem rettentek vissza. Az 1648-i országgyűlés (Art. 88) felemlítvén, hogy az eddigi törvényeket hiába hozták, mivel az óvári főharminczad és fiókjai most is a bécsi kamara alá tartoznak, sérelemkép azt is felhozza, hogy a harminczadosok — tehát a komáromi is — kénytelenek a vámot és adót *osztrák pénzben* szedni, aztán minden eladott marha után a harminczadon kívül még két garast vesznek (Stuckgeld), nem engedik meg a mészárosoknak a marha összevásárlását, jogtalanul szedik a száraz és másféle vámokat! Mindezeket a 88. és 95. törvényezikk megszüntetni rendeli.²⁾

A komáromi harminczados Etyeky György e törvények életbelépésekor meghalván, helyét volt ellenörével, *Kajdácсыval* töltötték be. Ez a Kajdácсы szigorú és kérlelhetlen ember volt, de a komáromiak előtt még félelmesebb volt „*kontrája*“ azaz ellenöre, *Kőszeghy Ádám*, a kit ugyanekker neveztek ki annak. Kajdácсы, hogy minél több jövedelmet mutathasson ki, még az előre kiutalványozott összegek fizetését is megtagadta. Így midőn a király 3000 frtot rendelt a komáromi harminczadból a vár javítására, Kajdácсы a várkapitány többszörös felszólítására sem fizette ki. A megkérdezett kamara mindössze annyit felelt a királynak, hogy ilyen dolog már máskor is és másutt is megtörtént.³⁾

¹⁾ Ugy látszik Hoffkirchen korában 1670 körül.

²⁾ *Oesterreich A) 17348 fasc.*-ban számos ezekre vonatkozó adat van a köz. p. m. levéltárában.

³⁾ Köz. p. m. levélt. Hungarica 1653 febr. 5.

Bár az óvári főharminczad alá tartozó többi vámnál és harminczadnál is meglehetősen rend uralkodott, a magyar kamara 1652-ben és 1653-ban ismét éles támadást intézett a vezető alsó-ausztriai kamara és az alatta lévő harminczadok ellen.¹⁾ Szerinte a harminczadosok rosszul vezetik az ügykezelést, nem értik a kereskedelmi cikkek árának felbecsülését, s nem látják a *bécsi mázsálóház* csalásait! Ez utóbbi ugyanis a magyar kincstár nagy kárára erősen kedvez az osztrák és idegen kereskedőknek. Amint ezek Bécsbe jönnek, a mázsálóházban megbecsülik az árukat, még pedig úgy, hogy semmi különbséget nem tesznek a különféle fajokban, 24 rőfös végnek írják azt, a miben 50—60 rőf van, néhány forint értékűnek, a mit a kereskedők 40—50 frtért adnak el. Így aztán megesik, hogy a magyar harminczadosok 20 dénárt vesznek olyan áru után, melynek 20—50 frt értéke van, s mint közönséges vásznat adóztatják a drága damaszk, karmasin, skarlát, gránát, simozan, rázsa és stammel szöveteket. Így minden vég szövet után a magyar kincstárnak jelentékeny kárt okoznak. Így tesz a bécsi mázsálóház a nürnbergi kereskedők áruival is, 25 frtra becsüli, ami 100-at ér. S eme család eljárása mellett, négy éve már, hogy jelentést sem adott be a magyar kamarának.

A kamara emez éles felterjesztésére 1653 márcz. 10-én adta meg Ferdinánd a választ. Ebben azonban szó sincs a bécsi mázsálóházzal, sőt még az osztrák kamara alá tartozó harminczadokat sem említi, hanem csak a magyar kamara harminczadai ellen emel kifogásokat s ezek orvoslására ad utasításokat.²⁾

Eszérint az alsó-ausztriai kamara alá tartozó harminczadoknál, s így a komárominál, nem találtak kifogásolni valót. Ha az évről-évre emelkedő bevételeket tekintjük, akkor csakugyan nem is lehetett szó kifogásokról. A megkoppasztott kereskedők és polgárok azonban más véleményen voltak. Ők Kajdácsy után Kőszeghy Ádám harminczados ellen elég sok panaszszal álltak elő. Ugy látszik, Kőszeghy a várkatona-ságtól vette a példát, miként kell a jövedelmet szaporítani. Igaz ugyan, hogy néhány év alatt megháromszorozta a vám- és harminczadjövedelmet, de miként tette, arról az ellene benyújtott panaszok adnak hü képet. Már 1662-ben Kerekes András kamarai tanácsos vizsgálatot indított ellene, mely alkalommal a következő dolgokkal vádolták őt a komáromiak: „a kereskedő embereknek sovaiból amennyit akar, válogatván, elhozatja sovokat, amint tetszik, úgy veti meg az árát nekik.“

¹⁾ U. ott.

²⁾ Köz. p. m. levélt. Hungarica. 1653 márc. 10. Ratisboun. Mellékelve van a „Hung. Camer. Inst. project. pars“ is.

Behozván a révbért, a révészek kényük-kedvük szerint járnak el, s „mind külső, mind belső embertől“ megveszik azt. Vásár idején lovon kimenvén, sógorával együtt szedi be a pénzt, s teszi a pénztárba. „A Stuckgeldet duplummal veszi be, t. i. minden sertésmarhától egy garast, holott más tisztekben bokrától adnak annyit.“ A sógorát helyettesévé tette. Gőr István komáromi kereskedőnek 25 sovát vitette el, Szabó Mártonnak pedig 12 zsák gabonáját, pedig nem is Törökországból való volt. A dézsmazabot házánál csépelte. Mérője egy fertálylyal nagyobb volt a városinál, de mikor beszolgáltatta, a rendesnél is kisebb mértékkel mérte a gabonát. 40 frt birság alatt megparancsolta a szegény népnek, hogy vadakat hozzanak. Az átkelésnél is ujtásokat léptetett életbe. A komáromi városi személy az „*instructio nautalis*“ szerint az átkelésnél 1 pénzt fizetett; ökör, ló és harmadfű tulok után 2 dénárt, tavalyi vehemtől vagy tinótól 2 d.-t, eladásra szánt szekér jószágától 20 dénárt. A nem komáromiak mindezeknek kétszeresét fizették.¹⁾

Kerekes tanácsos meghallgatván a panászokat, rábirta a lakókat, hogy bizonyos föntartással mondjanak le Kőszeghy egyéb kihágásainak megtorlásáról. Együttal megállapodást hozott létre a harminczados és a város között.²⁾ E szerint a stukgeld szedése, melyet 1648 óta a törvény is büntetéssel sújtott, betiltatott, ugyszintén a terhes szekerektől behajtott 20 dénár szedése is. A só után a harminczadot nem sóban, hanem pénzben kell megvennie, még pedig a törvényes „vectigal“ szerint. Ő maga nem kereskedhetik sóval. A piacra hozott élelmi czikkek után nem szabad harminczadot szednie.

Ugyanez évben a számvevőszék is vizsgálatot indított ellene bizonyos eladott marhák miatt. Királysághy János szolgabíró hallgatta ki a feleket. Bár a vallomások elég terhelők voltak, a harminczadosnak ez alkalommal sem esett baja. Hibáit, erőszakoskodásait elnézték érdeimeiért. Mert hát ilyenek nélkül sem szükölködött. Számadásait pontosan vezette, a jövedelmet évről-évre fokozta, hátrálékban nem volt sohase. Pedig ez időben általános volt a panasz a harminczadjövedelmek rohamos apadása miatt. 1669-ben például a magyar kamara összes harminczadai csak 88.214 frt 50 dénárt hoztak, nem számítván a 8180 frt 50 d. hátrálékot. Azelőtt a magyaróvári főharminczad egymaga többet hozott ennél. Sőt a kis szempezi harminczad is közel 60 ezer forintot jövedelmezett!³⁾ Ép ezért Lipót el is rendelte, hogy a kamarák adják

1) Orsz. levélt. kamarai iratok.

2) U. ott 1662. decz. 9.-én.

3) Nemzeti Múzeum kéziratára, Folio Lat. 880. sz. 1588-ban 54.374 frt volt a bevétel a hátrálék nélkül.

okát ez apadásnak, s mutassák ki tiz évről az összes harminczad-jövedelmet.

A jövedelem hanyatlásának okát nem volt nehéz kitalálni. A magyar *marhakereskedés* egy század alatt hihetetlen arányokban aláhanyatlott. A politikai s más egyéb viszonyok szintén közreműködtek a kereskedelem megrontásában. Így hát semmi meglepő sincs a kamarák részéről fölterjesztett számadásokban. A magyar kamara 42 harminczad jövedelmét mutatta ki; e számban befoglaltatnak a magyaróvári főharminczad és fiókjai is. 1660-tól 1670-ig, vagyis tiz év alatt ezek összesen *1,305,198 frt 48 dénárt* jövedelmeztek.¹⁾ A szepesi kamara ugyanez idő alatt *470.464 frt 89¹/₂ dénárt* hozott.²⁾

A komáromi harminczad a magyar kamara által kimutatott 42 harminczad közt jövedelmezőségre nézve az ötödik helyen áll. Csak a pozsonyi, óvári, besztercebányai és a győri (211.958 frt 52 d.) múlja felül. Az egyes évek szerint így változik a komáromiak bevétele:

	Rendes harminczadból:	Félharminczadból:
1660	3863 frt 83 d.	1854 frt 37 d.
1661	4331 „ 97 „	1432 „ 54 ¹ / ₂ „
1662	3904 „ 65 „	1511 „ 05 „
1663	2022 „ 19 „	742 „ 32 „
1664	2346 „ 04 ¹ / ₂ „	964 „ 87 ¹ / ₂ „
1665	5465 „ 45 „	2287 „ 57 „
1666	3442 „ 62 ¹ / ₂ „	2123 „ 86 „
1667	6995 „ 07 ¹ / ₂ „	2592 „ 72 ¹ / ₂ „
1668	6733 „ 36 „	4307 „ 48 ¹ / ₂ „
1669	6442 „ 08 ¹ / ₂ „	3854 „ 02 „
1670	8357 „ 21 ¹ / ₂ „	3184 „ 11 ¹ / ₂ „
	Összesen 53704 frt 49 ¹ / ₂ d.	24854 frt 93 ¹ / ₂ d.

Azaz a tiz év alatt *78.559 frt 43 dénár* volt a bevétel.³⁾ Ez az összeg fényesen igazolja Komárom kereskedelmének élénkségét és folytonos emelkedését. Pedig éppen ezen tiz év nem volt valami kedvező idő a kereskedésre. A katonák, s főleg a várkapitányok erőszakoskodásai és zsarolásai ugyanis napról-napra tűrhetlenebbekké lőnek. Kezdetét vette Komárom zsarnokának, Hoffkirchen grófnak uralma.

¹⁾ Köz. p. m. levélt. Extractus summarius proventuum ab anno 1660 usque ad finem 1670. ad perceptorium Camerae Hung. Poson. administ.

²⁾ U. ott. Extract. summarius 1660—1670. ad perceptorium Camerae Scepusiensis administ.

³⁾ U. ott Hungarica 14577. fasc.

E szomorú időszak, melyben az igazságot és jogot lábbal tiporták, s mely Komárom évkönyveinek leggyászosabb lapjait tölti be, Kőszeghy harminczadost is elbuktatta. A magyar kamara minden előzetes vizsgálat nélkül, egyszerű följelentésre megfosztotta őt hivatalától. Midőn emiatt ő felsége a kamarát megróttá, s kijelentette, hogy az ő tudta nélkül senkit sem foszthat meg hivatalától, a tanácstagok az elmozdítás okául ezeket terjesztették föl: Kőszeghy *tolvaj*, mert egy bécsi kereskedőtől 105 frtot vett harminczad fejében s könyvében csak 12 frt 49¹/₂ dénárt vezetett be. Sodomai életet folytat s emiatt az esztergomi érsek vizsgálatot indított ellene. *Szövetségben van az ördöggel és szellemekkel* s a bühájos mesterséget nyilvánosan üzi.¹⁾ A szerzeteseket, illetve a jezsuitákat gyalázatos vádakkal illette.

Kőszeghy mindezeket alávaló rágalmaknak nyilvánította s 1672 jul. 20-án ő felségéhez folyamodott, elmondván a hallatlan igazságtalanságot, ami vele történt.²⁾

A király vizsgálatot rendelt el, de a kamara ezt nem hajtotta végre, hanem Wonneth Farkas ellenőrt kinevezte komáromi harminczadosnak. Lipót azonban e kinevezést megsemmisítette s az udvari kamara ajánlatára Moller Vilmost nevezte ki komáromi harminczadosnak.³⁾ Ez azonban, ismervén a viszonyokat, nem fogadta el a kinevezést, s így mégis Wonneth Farkas lón Kőszeghy utódává.

A szegény Kőszeghy sohasem tudta meg, miért fosztották meg kenyerétől. 1674-ben a megüresedett győri harminczadért folyamodván, elmondta, hogy máig sem tudja, mivel szolgált rá az elesapásra. Húsz évig volt komáromi harminczados, az átkelési pénzt évi 8—900 forinttal, a harminczadot 2—3000 forinttal növelte. S mi jutalma e hosszú idő alatt? Gyűlölet és *verés!*⁴⁾ Az elmúlt évben, midőn a harminczadot beszolgáltatta, 400 frtot és két szolgát raboltak el tőle a törökök, s a kárt a magáéból kellett megtérítenie. Öreg, megtört ember már, nincs miből élnie, nincs miből gyermekeit eltartania! Segélyt vagy hivatalt kér.⁵⁾ Folyamodványát melegen támogatta Pálffy Miklós és az esztergomi érsek! Ez utóbbit csak azért említjük, hogy láthassuk, mennyi alapja volt a kamara fentebb említett vádjának.

¹⁾ U. ott. „In fore omnium pro homine cum daemone consortium habente, arteque et praestigis magicis pollente non obscuris indicis palam traducebatur“ etc.

²⁾ U. ott. Hungarica fasc. 14578. „se inauditum absque ulla causa, neque communicatis sibi rationibus punctisque propterque officio tricesimatus destitutum ac privatum esse“.

³⁾ U. ott Leopold. resolutio an die Ung. Kammer 1672. jun. 21.

⁴⁾ Hivatalos működése közben többször megverték.

⁵⁾ U. ott. Hungarica 14586. fasc.

A kamara nagyon röviden válaszolt Kőszeghy folyamodványára: a győri harminczadosságot nem adhatja oda, segélyt nem utalványozhat. Az ügy ezzel be volt fejezve.

Kőszeghy utódjának, Wonneth Farkasnak is meggyült a baja. Hoffkirchennek s a katonáknak hallatlan visszaélései lehetetlenné tették, hogy hivatalában eljárjon.¹⁾ Maga a várparancsnok hajókkal szállította az árukat török területre, a kereskedőktől pedig kétszer annyit vett, mint a harminczados. Míg 1672-ben a harminczadjövedelem 8424 frt $91\frac{3}{4}$ d.-ra rugott, addig a következő években már csak 5--6000 forint közt ingadozott.

Ugyanennyi volt a jövedelem *Bencze György* harminczadossága idején is. Ő 1690-től kezdve viselte e hivatalt. Nem volt jobb elődeinél. Erőszakoskodásai miatt Komárom városa kétszer is panaszt emelt ellene (1697. és 1698-ban) persze minden eredmény nélkül. Az ő hivataloskodása idején vette bérbe Zichy István 1691-ben az átkelési és révjogot. Bencze György ez alkalommal húsz évről részletes kimutatást készített. 1670-től 1690-ig az átkelési díjakból *18.051 frt 37 dénár* folyt be.²⁾ Ugyanezen husz év alatt a vámjövedelem *16.715 frt 50 dénár*ra rugott. Úgy a vám, mint a révjövedelem folyton ingadozott; békében jelentékeny összeget tett ki, de háborus időben nagyon megcsappant. Így 1683-ban és a következő pár évben a vámjövedelem másfélszáz forint körül ingadozott, de már 1688-ban 2293 frtig emelkedett.³⁾ De nemcsak a háborúnak, hanem Hoffkirchen várparancsnok kezeinek nyoma is meglátszik a bevételeken. Amint ő 1672-ben megkezte a protestánsok üldözését és a városból való kiűzését, a bevétel egyszerre ezer forinttal csökkent. Ugyanő a zsidókat is kiűldözte Komáromból. Pedig ez időben már több jelentékeny zsidó cég üzött itt élénk kereskedést. Távozá-

¹⁾ U. ott. Wonneth és Lang Ádám ellenőr a kamaráloz.

²⁾ Orsz. levélt. Kamarai lev. Évek szerint így változott a bevétel: 1670-ben 733 frt 91 d., 1671-ben: 781 frt 82 d., 1672-ben: 454 frt 45 d., 1673-ban: 886 frt, 1674-ben: 920 frt 40 d., 1675-ben: 839 frt 62 d., 1676-ban: 1015 frt 2 d., 1677-ben: 966 frt 64 d., 1678-ban: 962 frt 14 d., 1679-ben: 1128 frt 35 d., 1680-ban: 1072 frt 14 d., 1681-ben: 1081 frt 97 d., 1682-ben: 1325 frt 21 d., 1683-ban: 433 frt 5 d., 1684-ben: 372 frt 5 d., 1685-ben: 420 frt 30 d., 1686-ban: 1010 frt 84 d., 1687-ben: 1084 frt 27 d., 1688-ban: 1141 frt 60 d. és 1690. évben 1443 frt.

³⁾ U. ott. Évek szerint 1670-től fogva ilyen arányban folyt be a vám: 1670-ben: 764 frt 33 d., 1671-ben: 1579 frt 40 d., 1672-ben: 414 frt $52\frac{1}{2}$ d., 1673-ben: 722 frt $14\frac{1}{2}$ d., 1674-ben: 838 frt $53\frac{1}{2}$ d., 1675-ben: 167 frt 38 d., 1676-ban: 347 frt $22\frac{5}{6}$ d., 1677-ben: 735 frt $64\frac{1}{3}$ d., 1678-ban: 651 frt $26\frac{1}{2}$ d., 1679-ben: 549 frt 16 d., 1680-ban: 630 frt 80 d., 1681-ben: 566 frt 25 d., 1682-ben: 256 frt $41\frac{1}{2}$ d., 1683-ban: 158 frt 94 d., 1684-ben: 146 frt $76\frac{1}{2}$ d., 1685-ben: 173 frt 87 d., 1686-ban: 512 frt 29 d., 1687-ben: 1735 frt 64 d., 1688-ban: 2293 frt 34 d., 1689-ben: 1363 frt 94 d. és 1690-ben: 536 frt 86 d.

sukat annyira megérezte a város, hogy általános volt emiatt a panasz. Hoffkirchen úgy akart a bajon segíteni, hogy a következő fenyegető levelet írta a városnak: „Tudjátok, hogy én Komáromból minden zsidót kikergettem! Most mind a három státus panaszkodik, hogy a kereskedők méreg drágán árulnak mindent. Ha olcsóért nem adjátok az árukat, visszahozom a zsidókat.“¹⁾

A töröknek Komárom vidékéről való elűzetése után a kereskedők bátrabban kereshették föl a várost. 1692 óta Hoffkirchentől sem kellett már félniök, elment pihenni őseihez. A kedvező körülmények mellett évről-évre több és több német iparos és kereskedő települ le a városban. Voltak itt gazdag és nagy összeköttetésekkel dicsekedő kereskedők. Tudjuk, hogy mikor 1702-ben kísérletet tettek a dohány-monopolium behozatalával, az egész országban csak a komáromi kereskedők mertek a vállalatba bocsátkozni. Tollius, ki ez időben (1687) keresztül utazott Komáromon, azt írja: a lakók igen gazdagok; nagy bőség és jólét uralkodik mindenben; azért az élet talán seholse vigabb, mint e városban!

Emelkedő kereskedelme mellett szól az a körülmény is, hogy heti baromvásár tarthatásáért folyamodott. Ezt bizonyítja a pozsonyi kamarának 1695 márcz. 10-i rendelete is. Eszerint a komáromi és győri marhakereskedők annyi barmot vásárolnak össze, hogy az országban hús-szükség miatt panaszkodnak. Az alföldi nagy gulyatulajdonosokat, akik a városokba akarják hajtani marháikat, messze földön fölkeresik, 30 mértföldre is elibük mennek, az utolsó harminczadokon túl is s marháikat olcsóért megveszik. De nem hajtják a városokra, hanem addig a legelőkön tartják, míg jó árért eladhatják. Elmennek Erdélybe is, följárják a falvakat s megvesznek mindent, mielőtt az eladó a harminczadot megfizette. S vagy a negyedik kézen van már a marha, mikor a harminczadot meglehet rajtuk venni.

Az ilyen komáromi és győri kereskedőket — írja a kamara — el kell fogatni, s lábas jószágokat lefoglalni.²⁾

E rendelettel egy időben a kamara a komáromi harminczados visszaéléseivel is foglalkozott. Ez egyszer nem a komáromiak, hanem az összes kereskedők panaszták be Bencze Györgyöt erőszakoskodásai miatt. A kamara, hogy a vizályt megszüntesse, hosszabb utasítást adott a harminczadosnak az ujonnan forgalomba jött árukról és a pálnikáról. Ez utasítás szerint az 1672. szept. 20.-i és az 1675 szept. 15-i *osztrák* vámtarifához kell tartania magát; ha pedig az új árukról ezek sem adnak utasítást, akkor érték után kell kivetni a harminczadot.³⁾

1) Városi levéltár. 1690. jan. 29. Bécs. Ez évi fasciculusban.

2) Nemzeti Múzeum kéziratára, Folio Lat. 893. sz.

3) Köz. p. m. levélt. Hungarica 14710. fasc.

Benceze Györgyön kívül még egy harminczadosa volt e században Komáromnak: *Danczy István* volt ez, aki — ha Komáromnak panasza után indulunk — rosszabb volt valamennyi elődénél. Már 1697 aug. 8-án súlyos kihágásokkal vádolja őt Nagy Mihály, Komárom helyettes birája. A következő évben megismétli a város a panaszokat. Ez sem használt. A panaszok még a következő században is állandóan napirenden maradtak.